

Огляд Арістотелевої теорії гілеморфізму

Богдан Бабенко

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Значну частину своєї «Метафізики» Арістотель присвячує розгляду субстанції, досліджуючи її на декількох концептуальних рівнях. Одним з них є рівень фізичної дійсності, на якому субстанція постає у вигляді сінолона, що складається з матерії і форми. Матерія є чинником, що відповідає за змінність, а форма – чинником, що відповідає за сталість.

Субстанцією в абсолютному значенні Арістотель завжди називає конкретне, яке завжди слугує за перший підмет для наших висловлювань. Якщо ми запитуємо, що це за підмет, ми тим самим запитуємо, що є в ньому з необхідністю незмінне, поки цей підмет є. Цим незмінним, яке одночасно слугує підставою для сутнісного визначення речі і забезпечує її онтологічну єдність, є щосність. Сократ може змінити ім'я, колір шкіри, положення тіла, громадянство, але він залишатиметься тією самою онтологічною одиницею, яку можна завжди визначити як людину. Це й дозволяє говорити, що кожна самостійна субстанція мусить бути також і щосністю, яка і є тим, через що субстанція є субстанцією. Однак щосність не є автономним і незалежним предметом, вона є онтологічною складовою або принципом кожної індивідуальної субстанції. Коли ж ми питаємо, що саме робить кожну людину людиною, що дозволяє їй бути саме людиною, а не, наприклад, мавпою, то приходимо до висновку, що наявність розумної душі, яка є формою тіла, дозволяє нам вирізнити людину з поміж інших живих істот. І хоча щосність фізичного суцього передбачає певним способом організовану матерію, ця матерія підпорядковується формі.

Однак форма, у випадку фізичних субстанцій, завжди є формою стосовно якоїсь матерії, і саме постійна взаємодія між формою і матерією забезпечує можливість змін у світі. Більше того, будь-які матеріальні частки, першоеlementи, з яких складається все інше суще, і на які внаслідок субстанційної зміни, тобто смерті, розпадається фізичне суще, Арістотель також називає субстанціями. [Arystoteles 1996, с. 217]

Отже, будь-яка фізична субстанція складається з форми і матерії. Її існування як саме цієї субстанції забезпечується часом тривання цієї єдності. У випадку живих істот, єдність забезпечується душою, яка є формою тіла, робить його саме живим, певним чином організованим тілом. Після смерті живого індивіда, тіло живої істоти стає матерією для інших субстанцій. [Arystoteles 1996, с. 225]

При цьому треба пам'ятати про можливість відділення матерії від форми. Це відділення має назву субстанційної зміни, і відбувається в момент виникнення чи загибелі певного індивіда. Форма перестає бути формою конкретного індивіда, а його матерія стає матерією для чогось іншого. Отже, разом з відділенням форми субстанція втрачає свою єдність, і тим самим той принцип, який оформлював її матерію. Цю причину єдності матеріального суцього Арістотель називає формою, адже саме форма вирішує, що збір матеріальних часток є саме цим дубом, а не, наприклад, конем, хоча ті самі матеріальні частки можна побачити і тут, і там. [Кґаґіес 1963, с. 209] Така форма, яка конститує в індивіди не якийсь випадковий зміст, але зміст, який є самою субстанцією, її щосністю, має назву субстанційної форми.

Але з нашого досвіду нам відомо, що одні субстанції переходять у інші, втрачають свою попередню щосність і стають, у певному аспекті, приналежними до іншої субстанційної єдності. Цим аспектом є матерія, яка слугує за універсальну причину змін. [Кґаґіес 1963, с. 210]

Арістотель також робить розрізнення між поняттями субстанційної й акцидентальної форми, першої та другої матерії. Субстанційна форма забезпечує внутрішню єдність індивіда як цього індивіда, тобто надає йому можливість бути тим, ким він є, тоді як акцидентальна форма надає йому можливість бути певної якості, або перебувати в певному місці і т.д. Прийняття індивідом різних акцидентальних форм знаходять своє відображення у різних станах його матерії. При відділенні субстанційної форми відбувається загибель (у випадку живого суцього) або знищення індивідуальної субстанції, при відділенні акцидентальної форми відбувається зміна.

Під першою матерією розуміється певна необхідна причина, яка входить до складу сінолону, є абсолютно невизначеною та становить можливість для реалізації субстанційної форми, і з якої походить будь-яка фізична субстанція. Під другою ж матерією розуміється певна речовина, матеріал, що вже існує через визначену форму, і яка, втім, може при певних умовах приймати іншу форму.

У зв'язку з цим варто пригадати розрізнення, яке Арістотель вводить між субстанціями природного походження та субстанціями штучним і випадковими. Перші складаються з субстанційної форми і першої матерії, другі ж з акцидентальної форми і другої матерії. Зрозуміло, що для Арістотеля субстанціями у найбільш точному значенні є саме природні суцї, так як їхнє самостійне існування є причиною появи їх у вигляді другої матерії у штучних суцях. Для того, щоб дерево могло слугувати матеріалом для статуї, воно саме спочатку повинно вирости, себто, саме у такий спосіб оформити матерію, наділити означену матерію саме такими рисами. Тому й зрозуміло, що статуя не тоне, не тому що вона є статуєю, а тому що є з дерева.

Література:

1) Arystoteles. Metafizyka / Arystoteles. – Lublin : Redakcja Wydawnictw KUL, 1996. – Т.1 – 410 s.

2) Krapiec M.A. Struktura bytu. Charakterystyczne elementy systemu Arystotelesa i Tomasza z Akwinu / Mieczysław Albert Krapiec. – Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1963. – 361 s.

Соціальні мережі, свобода і моральна відповідальність

Михайло Богачов

Національний університет «Києво-Могилянська Академія» (Київ)

Наразі поняття «соціальна мережа» має чіткий побутовий зміст, визначений спільними рисами низки веб-сервісів, що з'явилися у середині двохтисячних років. Утім, уже на початку дев'яностих дослідники описали кілька рис людської поведінки у Інтернеті загалом – ці риси виявилися визначальними для того, як функціонують соціальні мережі зокрема. Приміром, Альберт Боргман запровадив поняття гіперреальності, указуючи на те, що в просторі Інтернету люди можуть вільно пропонувати стилізовану версію себе – таку версію, яка підлаштована під певні потреби (Боргман 1992).

На початку дев'яностих справді було доречно розглядати Інтернет як анонімний простір, від'єднаний від примордиальної реальності